

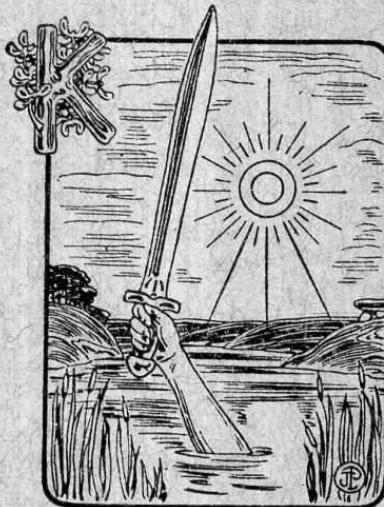
/ \

Erwan BERTHOU
(Kaledvoulc'h)

Hostaliri Suratt

**troet diwar c'halleg
Bernardin de St-Pierre**

5 kwennek

Pleubian, e ti an oberour

—
1916

Gourchementon
Haldy

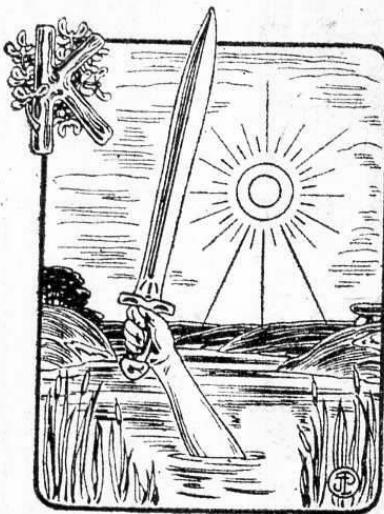
Hostaliri Suratt

Erwan BERTHOU
(Kaledvoulc'h)

Hostaliri Suratt

troet diwar c'halleg
Bernardin de St-Pierre

5 kwennek

Pleubian, e ti an oberour

1916

Oberou Erwan BERTHOU

- CŒUR BRETON**, poésies, Godfroy, éd., 1892.
- LA LANDE FLEURIE**, poème, Lemerre, éd., 1894, 3 fr.
- LES FONTAINES MIRACULEUSES**, poésies, Lemerre, éd., 1896, 3 fr.
- AMES SIMPLES**, poème dramatique, Lemerre, éd., 1896, 3 fr.
- LA SEMAINE DES QUATRE JEUDIS**, Ballades, hors commerce, 1898.
- LE PAYS QUI PARLE**, poème, Lemerre, éd., 1903, 3 fr.
- DRE AN DELEN HAG AR C'HORN-BOUD**, gwerziou brezonek, Prud'homme, levrer, St-Brieuc, 1904, 8 real.
- TRIADES DES BARDES DE L'ILE DE BRETAGNE**, l'Occident, éd., 1907, 2 fr.
- ISTOR BREIZ**, gant kenoberez (Trivarz), Le Dault, levrer, 1910, 4 real.
- KEVRIN BARZED BREIZ**, Champion, levrer, 1912, 10 kwen-nek.
- LES VESSIES POUR DES LANTERNES**, Figuière, éd., 1913, 3 fr. 50.
- LEMENIK SKOUER AR VARZED**, e ti Berthou, Pleubian, 16 real.
- IVIN HA LORE**, gwerziou, e ti Berthou, 1914.
- DERNIÈRE GERBE**, poésies, e ti Berthou, 1914.
- AVALOU STOUP**, rimadellou fentus, e ti Berthou, 1914.

WAR AR STERN

- LE TRÉGOR A TRAVERS CHAMPS.**
- GERIADUR AR BARZ** (klotennou brezonek).
- SOUS LES CHÊNES DRUIDIQUES.**

Hostaliri Suratt

Bea 'oa, en kaer Suratt, eun hostaliri elec'h 'n em vode kals a estranjourien goude kreiz-teiz.

Eun deiz bennag 'arruas eno eur seidr persan, da lavarout eo eun doktor a relijon, skrivet gantan epad e vuez, war an doueidigez, ha kollet gantan brema ar greden en Doue.

— « Petra eo Doue, emean ? a belec'h e teu ?
« gant piou ez eo bet krouet ? pelec'h e man ?
« Mar 'n eus eur c'horf, gwelet e vefe. Mar ez
« eo eur spered, bea 'vefe anaoudek ha leal ;
« n' aotrefe ket e vefe tud reuzeudik war an
« douar. Me va-unan, goude bea labouret ke-
« ment en e servij, a dlefe bea brema beleg-
« bras en kaer Ispahan, ha ne dlefen ket bea
« bet laket da gwitaat ar Pers goude bea klas-
« ket sklerijenni an dud. N'ez eus eta Doue
« ebet. »

Setu penaoy e komze an doktor, pennfollet gant ar fouge dre fors enklask war genta abeg pep tra, ha kollet gantan e boell, arru ma oa da gredi ne oa skiant ebet o c'houarni ar Bed-

holl pa oa e dammik skiant e-unan an hini eo
a oa aet da netra.

Bea en devoa eur sklav kafr, a ye kouls laret
en noaz, lezet gantan ouz dor an hostaliri.
Hogen hen a yeas da c'hourveza war eur sofa
hag a gemeras eun tassad kokenar pe unan
opiom. Pa voe krog an evaj da domma e em-
penn, hen a c'hoantaas komz ouz e sklav a oa
azeet war eur mean da heoli, en eur dremen
e amzer oc'h hargas ar c'heillen a oa o klask
suna anean.

— « Morian didalvez, emean, na te a gred e
« zo eun Doue ? »

— « Piou eta a c'halfe kaout douetans ! eme
« ar c'hafr. » Hag hen, war-ze, da denna a
zindan an tam druillen a oa endro d'e vanden,
eur marmouzig koat, ha da lavarout :

— « Setu aman an Doue en deus miret ac'ha-
« noun aboue ez oun er bed : graet eo bet gant
« eur barr eus eur wezen fetij a zo em bro. »

Kement den a oa en hostaliri a vanas soue-
zet, kouls gant respount ar sklav, eget gant
goulen ar mestre.

Neuze eur bramann, o sevel e ziouskoa a la-
varas d'ar morian : — « Paour kez diot ! Penaoz
« 'ta ? te a zoug da zoue en da c'houriz ? Disk
« n'ez eus Doue ebet nemet Brama, krouet
« gantan ar bed, an hini e man e démplou war
« riblou ar Ganj. Ar bramaned hepken a zo e
« veleien, ha dre e skoazel karantezus, int en

« em zalc'h buezus aboue c'houec'h-ugent mil
« bloaz, en despet da reveulziou an Indrez. »

Raktal eur c'hemwerzer Yudew a gemeras
ar gomz.

— « Penaoz, emean, e c'hall ar bramaned
« kredi n'en deus Doue templou nemet en In-
« drez ha n'ez eus eun Doue nemet evit o breu-
« riez ? N'ez eus Doue ebet nemet Doue Abra-
« ham, ha Doue n'en deus pobl ebet nemet pobl
« Israël. Mirout e ra e bobl, kaer en deus bea
« ledet hema war an douar, bete ma 'n devo
« dastumet anean, e Kaersalem, evit rei d'ean
« impalaerded an holl vroadou, goude ma 'n
« devo hadsavet an Templ a zo bet gwechall
« marz ar Bed-holl. » Hag ar Yudew da skuill
dero. E oa o vond da gomz adarre pa zavas
eun Italian, en e vroz c'hlas, da lavarout gant
kounnar :

— « C'houi a ziskouez eun Doue disleal pa
« lavaret ne gar nemet pobl Israël. Dinac'het
« en deus-han aboue seitek kant bloaz, evel ma
« hallet hen gwelout dre m'int hadet war ar
« bed. Gervel e ra breman an holl ebars an Iliz
« roman, emaez a behini n'ez eus silvidigez
« ebet. »

Eur belek protestant, a vision Danoazed
Trinquebar, a respountas, hen glaz e dremm,
d'ar misioner katolik :

— « Penaoz e c'hallet-u mirout silvidigez an
« dud d'ar re hepken a zo en o kumunugez a

« fals azeulidigez ? Disket eta ne vez silvidi-
« gez nemet evit ar re o devo, hervez an Aviel,
« azeulet Doue en spered hag en gwirionez
« dindan lezen Jezus. »

Neuze eun Turk, ofiser maltotiri Suratt, a oa o sacha war e gorn-butun, a lavaras d'ar gristenien gant eun aer c'houek :

— « Tadou, penaoz e c'hellet-u mirout anaou-
« degez Doue en hoc'h ilizou ? Lezen Jezus a
« zo torret aboue arruidigez Mohammed, pe-
« hini ez eo ar Paraklet diouganet gant Jezus
« hen e-unan, Verb Doue. Ho relijon ne choum
« beo hepken nemet en eun nebeut rouantele-
« ziou ; war he dismantrou eo savet hon hini
« en kaera loden an Urop, an Afrik, an Azi
« hag hec'h enezennou. Setu-hi herie azeet
« war dron ar Mogol hag oc'h en em led a be-
« teg ar Chin, bro ar sklerijen. Asantet eta
« gant galvidigez ar Profet hag e c'hourdre-
« c'hiou. Ne vez silvidigez ebet nemet evit
« mignonned Mohammed ha re Omar, rak ar re
« a heuil Ali n'int nemet paganed. »

Pa deuas gantan klevout kement-se, ar seidr hag a oa eus ar Pers, 'lec'h m'ema ar bobl oc'h heuil breuriez Ali, ar seidr eta 'n em lakaas da c'hoarzin. Hogen sevel e reas eun tabut bras, en hostaliri, etre an estranjourien a oa eus a relijonou dishenvel. Bea 'oa c'hoaz, en o mesk, kristenien abyssiniad, kopfted, Tartared lamasiadel, Arabed ismaëliat ha

gebred, pe azeulerien an tan. Int-holl a dabute diwarbenn ganadur Doue, diwarbenn e azeulerez, pephini o prezek ne oa ar relijon wir nemet en e vro.

Bea 'oa eno eur Chinoad gouiziek, diskibl da Genfouzious, hag a oa o vale bro evit disk. En eur c'horn eus an hostaliri e oa oc'h eva te hag o chilaou, hep lavarout gir. Ar maltotier turk en em droas war e du hag a huchas a vouez uhel :

— « Chinoad mat a zo aze peuc'hus, c'houi
« a oar a zo 'n em zilet meur a relijon e Bro-
« Chin. Marc'hadourien eus ho pro, hag o deus
« bet ezom dious va servijou aman, o deus
« diskleriet d'in kement-se ; an hini wella,
« emeint, ez eo hini Mohammed. Dac'h ive da
« reiORN d'ar wirionez. Petra sonjet-u diwar-
« benn Doue ha diwarbenn relijon e Brofet ? »

Ar peuc'h a renas raktal en hostaliri. Diskibl Kenfouzious, goude sachet gantan e zaouarn en manchedou ledan e vroz, a groazas aneze war e vruched. Sonjal e reas eur pennadig ; hag hen da lavarout gant eur vouez plen ha seder :

— « Aotronez, mar aotreet ac'hanoun, me lavaro d'ac'h : Ar fouge an hini eo a stourm ouz an dud da 'n em glevout ; mar c'houzanvet chilaou ac'hanoun me a ya da ziskleria d'ac'h eur skouer a zo c'hoaz fresk em envor. Pa gwitaïs ar Chin, evit dond da Suratt, me a

bignas war eul lestr saoz evit ober tro ar bed. Eun deiz bennag ni a daolas an heor war aod sao-heol enezen Sumatra. Da greisteiz, me a ziskennas d'an douar gant eun nebeut mordéidi, ha setu ni da azei war ribl ar mor, tost d'eur gerig, en disheol gwez koko, lec'h ma oa dastumet tud eus ar vro evit ehani. Arruout e reas eno eun dall, kollet gantan ar gweloud dre fors sellout ouz an heol. Bet en devoa an diotis da glask anaout natur an heol evit mirout evitan e-unan sklerijen hema. Aesaet en devoa, gant sikour ar gwer, an dourrenoniez, ha memez gant sikour an nekromanoniez, klenka eur bann heol en eur voutail ; ha dre ma ne oa ket deut gantan d'hen ober, hen a lavare :

— « Sklerder an heol n'eo ket eur c'horf-
« emzil, rak n'hall ket bea finvet gant an avel ;
« n'eo ket eur c'horf-kalet, rak n'hall ket bea
« didamet ; n'eo ket eun tan, rak ne varv ket
« ebars an dour ; n'eo ket eur spered, rak n'eo
« ket gwelabl ; n'eo ket eur c'horf, rak n'haller
« ket hen dorniata ; n'eo ket eur mouamant,
« pegwir n'hall ket finval ar c'horfou ar muia
« skanv ; neuze 'ta n'eo netra ebet ».

D'an divez, dre forz sellout ouz an heol, ha tammall war e sklerder, koll e reas e zaoulagad, ha gwasoc'h c'hoaz, koll e reas e skiant. Kredi 'reas ne oa heol ebet ken er Bed-holl pa voe kollet gantan e weloud.

Bea 'n evoa, evit blenier, eur morian. Hema, goude bea graet d'e vestr azei dindan eur wezen goko, a zastumas eur graouen-goko war an douar hag a reas eur c'hleuzer gant he c'hogenn hag eur vechen gant e bleo ; tenna 'reas ive eur banne ivoul dious ar gokoen evit lakaat er c'hleuzer. Keit ma oa ar morian oc'h oberi er c'hiz-se, ann dall a lavare, en eur huanadi :

- « N'ez eus sklerder ebet ken ebars ar bed !
- « Bea ez eus hini an heol, eme ar morian.
- « Petra eo an heol ? eme an dall.
- « N'ouzoun ket, eme an Afrikan. Gouzout « e ran hepken e krogan gant va labour pa zav « an heol, hag e vez divez va labour pa ya da « gousket. Ouz e slerder ne ran, me, kement « a van eget ouz hini va c'hleuzer a sklerijen « ac'hanoun em zi ; panevet d'ean n'hallfen ket « serviji ac'hanoc'h epad an noz. »

Ha neuze, o tiskouez e gokoen : « Setu ama « va heol, emean. »

Eun den eus ar gaerig-ma, hag a gerze gant fraillou, en em lakaas da c'hoarzin pa hen klevas. Hag hen da lavarout, dre ma krede 'oa an dall eun dall-ginidik :

- « Disket eta ez eo an heol eur voul tan « hag a zav bemde eus ar mor hag a ya da « gousket bemnoz, er c'huz-heol, e meneziou « Sumatra. Kement-ma e welfec'h c'houi hoc'h- « unan, evel ni-holl, mar piye ar gweloud. »

Eur pesketour a gemeras ar gomz hag a lavaras d'ar c'ham :

— Gwelout awalc'h e reomp n'out bet bis-
« koaz pelloc'h eget da gaerig. Mar az pij
« diouar d'ober an dro da Enezen Sumatra, te
« a ouezfe ne ya ket an heol da gousket en
« meneziou Sumatra. Hogen bemdeiz e sav
« eus ar mor ha hemnoz e tiskenn enna da 'n
« em didana. Kement-se e welan me bemdeiz
« war an aochou. »

Eun den hag a oa o choum e Gourenez an Indrez a lavaras neuze d'ar pesketour :

— « Penaoz eun den hag en deus e benn
« d'ean a hall kredi ez eo an heol eur voul tan
« o sevel bemdeiz eus ar mor hag o tistrei en-
« nan da 'n em didana ? Disket eta ez eo an
« heol eun doue eus va bro. Bemdeiz e treuz
« an nenv en eur c'har o trei endro da venez
« aour Merouwa ; pa ya da guz, lounket an
« hini 'vez gant daou serpent, Ragou ha Ketou,
« ha n'ez eus nemet pedennou Indrizien riblou
« ar Ganj evit hen dierea. Red eo bea eur Su-
« matraiad fougeüs-diot evit kredi ne luc'h an
« heol nemet war dremwel e enezen. Ar son-
« jezou-se n'hall ket en em zila en penn
« eun den hag en deus redet ar mor war eur
« skaf. »

Eul Laskar, patrom eul lestr a gemwerz a oa eno war heor, a gomzas neuze evelhen :

— « Fougeüsoc'h ez eo c'hoaz kredi ez eo

« muioc'h karet an Indrez gant an heol eget
« an holl vroiou dre lec'h ma 'z oun-me tremen-
« net. Beajet am eus dre ar Mor Ruz, war
« aochou an Arabia, en Madagaskar, en Ene-
« zennou Moluk hag er Filipined. An heol a
« sklerijen ar vroiou-se kouls hag an Indrez.
« Ne dro ket endro d'ar meneziou, hogen sevel
« era en enezennou ar Japan, hanvet, abala-
« mour da gement-se, Jepon, pe Gue-puen, da
« lavarout eo ginidigez an heol, ha mond era da
« gousket pell-pell er c'huz heol, en tu-all da
« enezennou Breiz-Veur. Me zo zur a gement-
« ma, rak laret 'zo bet an dra-ma d'in, pa oan
« bihan, gant va zad-koz, beajet gantan bete
« pennou pella ar mor. »

C'hoaz en dije komzet hirroc'h paneved eur
martolod saoz dious hon lestr, a droc'has e
gomz d'ean hag a lavaras :

— « N'ez eus bro ebet lec'h ma 'z eo anave-
« zet welloc'h hent an heol eget e Bro-Zaoz.
« Disket eta ne sav na ne kousk an heol neb-
« lec'h. Dalc'hmaid e man o trei endro d'an
« douar. Me 'zo zur a gement-ma, rak ni hon
« deus ive graet tro an dro-ze, ha dre-holl ni
« hon deus-han kavet. »

Neuze e kemeras eur wialen a oa en dorm
unan eus ar re a chilaoue, hag e reas eur
c'helc'h war ar grean en eur diskleria d'eze
hent an heol etre an daou gelc'h-tropik. Hogen
dre ma n'halle dond a benn da zispaka reiz-

mat e gentel, hen a c'halvas levier al lestr da rei testeni evitan. Al levier-ma a oa eun den fur, chilaouet gantan an tabut hep lavarout gir; pa welas an holl choumet en peuc'h evit chi-laou, hen a gemeras ar gomz hag a lavaras :

— « Pephini ac'hanoc'h a fazi ar re-all hag a
« zo faziet gante. An heol ne dro ket endro
« d'an douar : an douar an hini eo a dro endro
« d'an heol en eur diskouez d'ean, en peder
« eur warn-ugent, brema enezennou ar Japan,
« goude ar Filippined, ar Moluked, Sumatra,
« an Afrik, an Urop, Breiz-Veur, ha broiou all
« c'hoaz goude. An heol ne luc'h ket hepken
« evit eur menez, eun enezen, eun dremwel,
« eur mor, na memez evit an douar ; hogen hen
« a zo e kreiz ar bed hag hen, ac'hane, a skle-
« rijen an douar ha pemp planeden all a dro
« endro d'ean, darn eus ar re-ma kals brasoc'h
« c'hoaz eget an douar ha kals pelloc'h eget-
« han dious an heol. Unan dioute, Saturn, he
« deus eun dreuzen a dregont mil leo, ha daou
« c'chant pemp ha pevar-ugent mil leo a zo
« etrezi hag an heol. Ne gomzan ket eus al
« loariou a gas sklerder an heol d'ar planeden-
« nou a zo pell dioutan hag e zo dioute meur a
« hini. Pephini ac'hanoc'h en dije doare eus ar
« wirioneziou-ma mar rofe bemnoz eun taol
« lagad etrezek an nenv ha mar n'en dije ket
« ar fouge da gredi ne lugern an heol nemet
« evit e vro. »

Setu penaoz e komzas al levier en devoä
graet tro ar bed ha studiet an nenvou, estlam-
met gantan e chilaouerien.

Ha diskibl Kenfouzious da lavarout c'hoaz :

— « C'hoarvezout e ra gant Doue evel gant
« an heol. Pep den a gred hen kaout evitan
« e-unan en e chapel, pe da vihana en e vro.
« Pep pobl a gred mirout en e demplou an
« Hini n'ez eo ket miret ebars ar bed a hellomp
« gwelout. Koulskoude na bea ez eus eun
« Templ da genveri gant an hini en deus savet
« Doue evit dastum an holl-dud en eun heve-
« lep kumunugez ? Holl demplou ar bed a zo
« graet war batrom hini an natur. Er peurvuia
« dioute e kaver stivellou, pe pinsiniou dour-
« beniget, peuliou, bolziou, kleuzeuriou, skri-
« turiou, levrou al Lezen, aberzou, aoteriou,
« beleien. Hogen en pehini ez eus eta eur pin-
« sin dour ken bras hag ar mor ha ne man ket
« en eur grogen ; peuliou ken kaer ha gwez
« hon c'hoajou, pe gwez hon beurjeou, zam-
« met gant o freuz ; eur volz ken uhel hag hini
« an nenv ; eur c'hlezeur ken lugernus hag
« an heol ? Pelec'h e vez gwelet skeudennou
« ken talvoudek hag ar grouadurien anaoudek
« en em gar, en em zikour, en em gomz ? Skri-
« turiou ken freaz ha ken relijius eget made-
« lezou an natur ? Eul levr-Lezen ken hollek
« eget karantez Doue, diazeet war hon zru-

« garez ha karantez hon far ha war hon mad
« hon-unan ? Aberzou ken tener eget hon meu-
« leudiou evit an Hini en deus roet d'imp pep
« tra, hag hon c'harantez evit ar re gant pere
« ez eo dleet d'imp ranna ? eun aoter ken zan-
« tel eget kalon an den mat lec'h ma 'z eo beleg
« Doue hen e-unan ? Evelse 'ta, seul vui an
« den a ledo pell-pelloc'h galloud Doue, seul
« vui a vezoz trugarezus evit an dud, ha seul
« vui a heuillo skouer Doue. Ra ne vezoz ket
« eta disprizet ar falskredennerien gant an
« hini en deus bet sklerijen Doue a zo skuillet
« er Bed-holl, rak ar falskredenner ne wel ne-
« met eur bann bihan eus e idol. Ra ne vezoz
« ket mui disprizet gantan an den digreden a
« zo hep bann ebet, gant aoun ne vez kastizet
« evit e fouge evel ma voe kastizet ar filosof a
« deuas da vean dall o c'hoantaout sklerijen an
« heol, bete ma renkas kemer, evit en em vle-
« nia, kleuzeur eur morian. »

Evelse e komzas diskibl Kenfouzious, ha
kement hini a oa en hostaliri o tabuti war va-
delez e religion, a glozas e c'henou.

Troet e Miz Even 1911.

Moulet e' ti

TOULLEC HA GEFFROY
G W E N G A M P

